

Kasuistika Evropské unie

This feature is aimed at analysing case-law of the EU courts, it comments and discusses judgements of the Court of Justice and of the Court of First Instance. Judgements, comments or analyses may be sent to the editorial address.

The editorial supervision is in the hands of JUDr. V. Knoblochová, Ph.D., Mgr. J. Srbová and Mgr. Ing. J. Kovářová.

Tato rubrika se zabývá analýzami judikatury soudů EU, komentuje a diskutuje rozsudky Soudního dvora a Soudu prvního stupně. Soudní rozhodnutí, komentáře nebo analýzy mohou být zasílány na adresu redakce. Za redakční činnost této rubriky zodpovídají JUDr. V. Knoblochová, Ph. D., Mgr. J. Srbová a Mgr. Ing. J. Kovářová.

Rozsudky Soudního dvora týkající se práv z oblasti volného pohybu osob a sociálního zabezpečení

JUDr. Věra Knoblochová, Ph.D.

Arben Kaba v. State Secretary for the Home Department, C-356/98, rozhodnutí z 11. dubna 2000

V řízení zahájeném na základě žádosti o předběžné řízení dle čl. 234 Smlouvy o založení ES (dále Smlouvy) se Soudní dvůr zabýval výkladem nařízení Rady (EHS) č. 1612/68 z 15. října 1968 o svobodném pohybu pracovníků na území Společenství¹ (dále nařízení). Potřeba výkladu vznikla při řízení zahájeném panem Kabou, jugoslávským státním příslušníkem, proti státnímu sekretáři ministerstva vnitra Velké Británie, který odmítl udělit panu Kabovi povolení k trvalému pobytu na jejím území.

Skutkový děj

Pan Kaba přijel do Velké Británie v srpnu 1991 a požádal o povolení ke vstupu na jeden měsíc jako turista. Žádost byla zamítnuta, přesto pan Kaba Velkou Británie neopustil a v únoru 1992 byla jeho jménem podána žádost o azyl. Následně se v květnu 1994 oženil s Virginii Michonneau, Francouzku, s níž se seznámil během jejího pracovního pobytu v Británii v roce 1993. Ta se ještě v roce 1993 vrátila dočasné do Francie, nicméně od ledna 1994 hledala práci v Británii, kterou našla v dubnu 1994. V listopadu téhož roku získala povolení k pobytu na pět let a pan Kaba jako manžel občana Evropského společenství získal povolení k pobytu ve Velké Británii na stejnou dobu. V lednu 1996 požádal pan Kaba o povolení k trvalému pobytu, avšak jeho žádost byla zamítnuta s odůvodněním, že nesplňuje požadavek uvedený v § 255

imigračních pravidel (viz níže), protože jeho manželka pobývala v Británii pouze jeden rok a deset měsíců. Proti zamítavému rozhodnutí se pan Kaba odvolal k imigračnímu soudci. V odvolání poukázal na skutečnost, že imigrační pravidla jsou příznivější pro osoby přítomné a usazené ve Velké Británii než pravidla aplikovaná vůči němu a jeho manželce. Paragrafy 255 a 287 imigračních pravidel totiž uvádějí, že doba pobytu na území Velké Británie pro získání povolení k trvalému pobytu je pro manžele osob přítomných a usazených ve Velké Británii kratší než pro manžele osob, které jsou státními příslušníky jiných členských států a nejsou přítomné a usazené ve Velké Británii. Přitom platí, že osoby, které pravidelně pobývají na území, jsou považovány za osoby přítomné a usazené a nepodléhají žádným restrikcím pokud jde o dobu, po kterou ve Velké Británii mohou pobývat.

Imigrační soudce v řízení uvedl, že daný případ je podobný okolnostem dvou případů, o nichž rozhodoval Soudní dvůr: rozhodnutí ve věci *Nizozemí v. Reed*² z roku 1986 a rozhodnutí ve věci *Singh*³ z roku 1992. V prvním případě Soudní dvůr uvedl, že možnost migrujícího pracovníka získat povolení k pobytu pro jeho druhu, pokud tento není státním příslušníkem některého členského státu, je sociální výhodou ve smyslu čl. 7 odst. 2 nařízení. Takovou výhodu nesmí členský stát odmítnout příslušníkovi jiného členského státu, pokud ji zaručuje vlastním státním příslušníkům (srov. čl. 7 nařízení⁴). Ve druhém případě ale zároveň připomněl, že čl. 39 a čl. 43 Smlouvy nebrání členským státům aplikovat na cizí manžele vlastních státních příslušníků příznivější pravidla o vstupu na území a pobytu než ta, která zaručuje komunitární

právo. Imigrační soudce zastavil řízení a obrátil se na Soudní dvůr podle čl. 234 Smlouvy s žádostí o odpověď na tyto otázky:

1. Lze považovat právo požádat o povolení k trvalému pobytu ve Velké Británii a právo na to, aby byla žádost posouzena, za sociální výhodu ve smyslu čl. 7 odst. 2 nařízení?
2. Lze považovat požadavek uložený manželům státních příslušníků členských zemí EU, aby pobývali na území Velké Británie čtyři roky před tím, než budou moci požádat o povolení k trvalému pobytu, ve srovnání s požadavkem pro manžele britských státních příslušníků přítomných a usazených na území Velké Británie, kteří musí pobývat ve Velké Británii dvanáct měsíců, za diskriminaci v rozporu s čl. 7 odst. 2 nařízení?

Řešení

Při formulování odpovědi na oba uvedené dotazy vyšel Soudní dvůr z účelu předmětné komunitární právní úpravy, tj. výše uvedeného nařízení Rady (EHS) č. 1612/68 z 15. října 1968 o svobodném pohybu pracovníků na území Společenství. Jeho účel úzce souvisí s principem volného pohybu pracovníků, který vyžaduje, aby v souladu s principy svobody a důstojnosti byly vytvořeny nejlepší možné podmínky pro integraci rodin komunitárních pracovníků v hostitelské zemi. V tomto směru také čl. 10 odst. 1 nařízení stanoví, že manžel jakékoliv státní příslušnosti je oprávněn usadit se s pracovníkem – státním příslušníkem členského státu, který je zaměstnán na území jiného členského státu. Z komunitárního práva tedy vyplývá, že manžel migrujícího pracovníka, který je státním příslušníkem jiného členského státu, má právo pobytu ve stejném rozsahu jako tento pracovník. V daném případě, jak uvedl Soudní dvůr, však žalobce, který usiloval o povolení k trvalému pobytu ve Velké Británii, žádal o širší právo k pobytu, než jaké bylo uděleno jeho manželce.

Pokud jde o slučitelnost relevantních ustanovení imigračních pravidel, Soudní dvůr v souladu s předchozí judikaturou a na základě rovného přístupu zakotveného v čl. 39 Smlouvy a čl. 7 nařízení uvedl, že je zakázána diskriminace nejen z důvodu národnosti, ale i taková diskriminace, k níž by došlo na základě aplikace jiných pravidel. V této souvislosti také připomněl, že tam, kde pravidlo podmiňuje určitou výhodu tím, aby byl její nositel přítomen a usazen na území státu, splní takovou podmínku snáze státní příslušník tohoto státu než státní příslušník jiného členského státu. Pro formulaci závěrů obsažených v odpovědi Soudního dvora bylo dále důležité jeho konstatování, že v současnosti není podle komunitárního práva právo státních příslušníků členských států pobývat na území jiného členského státu bezpodmínečně. Před-

vším ustanovení o volném pohybu osob upravená v hlavě III části 3 Smlouvy a sekundární právo přijaté za účelem jejich implementace a dále ustanovení části 2 Smlouvy, zejm. čl. 18, výslovně odkazují na omezení a podmínky stanovené Smlouvou. Z nich vyplývá, že členské státy mohou stanovit podmínky pro získání práva k trvalému pobytu manželům jejich státních příslušníků odlišně od podmínek pro manžele státních příslušníků jiných členských států, a to na základě objektivních rozdílů, které mezi nimi existují. Členský stát je proto oprávněn požadovat, aby manžel osoby, která sama nemá nepodmíněné právo pobývat na území, pobýval na jeho území delší dobu než manžel osoby, která takové nepodmíněné právo má. Jakmile bylo však uděleno povolení k trvalému pobytu, nelze již nositeli povolení uložit žádnou podmínku. Proto úřady hostitelského členského státu musí mít při posuzování možnost vyžadovat, aby žadatel o trvalý pobyt měl s tímto státem vytvořené dostatečně trvalé vazby. Ty mohou být prokázány především tak, že manžel žadající osoby již povolení k trvalému pobytu získal, nebo že žadající osoba na území státu pobývá dostatečně dlouhou dobu. Navíc migrující pracovníci jiného členského státu mohou získat status osoby přítomné a usazené ve Velké Británii, což znamená, že jejich manželé by poté splňovali podmínku pro podání žádosti o povolení k trvalému pobytu již po 12 měsících (§ 287 imigračních pravidel).

Na základě výše uvedeného zněla odpověď Soudního dvora v této věci takto: *právní úprava členského státu, která požaduje, aby manželé migrujících pracovníků – státních příslušníků jiných členských států pobývali na jeho území čtyři roky, chtějí-li požádat o povolení k trvalému pobytu, když potřebná doba pobytu u manželů osob přítomných a usazených na území činí pouze 12 měsíců, není diskriminací, která by byla v rozporu s čl. 7 odst. 2 nařízením.* Pokud jde o první otázku Soudní dvůr uvedl, že není třeba rozhodovat o tom, zda povolení k trvalému pobytu na území představuje sociální výhodu ve smyslu čl. 7 odst. 2 nařízení.

Závěr

Při formulování odpovědi využil Soudní dvůr nejen sekundární komunitární právo, jehož výklad byl předmětem dotazu, ale i obecných principů formulovaných v právu primárním. V tomto případě šlo o aplikaci ustanovení o volném pohybu osob, která jsou obsažena v hlavě III části 3 Smlouvy. Může se dokonce zdát, že těmito ustanovením věnoval Soudní dvůr větší pozornost než vlastním nařízením, jehož výklad byl předmětem dotazu národního soudu. Tímto postupem potvrdil jednak existenci určité hierarchie právních norem komunitárního práva a nutnost aplikace obecných principů, které, jakmile jsou obsaženy v právu primárním, není třeba dále rozvádět, resp.

opakovat v jednotlivých pramenech sekundárního práva. V tom lze samozřejmě spatřovat postavení primárního práva jako práva ústavního.

Význam rozhodnutí spočívá také v tom, že potvrdil v poslední době neustále připomínanou zásadu (především v souvislosti s principem volného pohybu služeb), že podmínka, aby byl nositel nějakého práva usazen na území státu, je snáze splnitelná státním příslušníkem tohoto státu a je tak vůči ostatním osobám z jiných členských zemí diskriminační.

Brigitte Jorgensen v. Foreningen af Specialleger, Sygesikringens Forhandlingsudvalg, C-226/98, rozhodnutí ze 6. dubna 2000

I tento případ byl zahájen na základě žádosti o odpověď na předběžnou otázku (čl. 234 Smlouvy). Žádost obsahovala čtyři otázky dánského soudu, které se týkaly výkladu směrnice č. 76/207/EHS z 9. dubna 1976 o implementaci principu rovného zacházení mužů a žen, pokud se jedná o přístup k zaměstnání, vzdělávání a povýšení, a o pracovní podmínky⁵, a směrnice č. 86/613/EHS z 11. prosince 1986 o aplikaci principu rovného zacházení mužů a žen, jsou-li samostatně výdělečně činní, včetně oblasti zemědělství, a o ochraně žen v těhotenství a mateřství⁶. Nutnost požádat Soudní dvůr o výklad uvedených předpisů komunitárního práva vznikla při řešení sporu mezi paní Jorgensen, revmatoložkou, na jedné straně a dánskou asociací odborných lékařů (dále asociace) a vyjednávacím výborem pro zdravotního pojištění (dále výbor) na straně druhé.

Skutkový děj

Podle platného dánského systému zdravotního pojištění jsou lékaři, kteří uzavřeli zvláštní dohody s veřejným orgánem řídicím zdravotní pojištění, placeni přímo tímto orgánem. Lékaři specialisté se dělí do dvou kategorií – na ty, kteří provozují svou specializovanou činnost na plný úvazek, a na ty, kteří ji provozují částečně a zbytek času věnují jiné lékařské činnosti. Asociace uzavřela v roce 1990 jménem specializovaných lékařů s výborem, který jednal jménem zdravotních pojišťoven, dohodu, jejímž hlavním cílem bylo omezit veřejné výdaje za péči poskytovanou lékaři-specialisty. Dohoda zakotvila systém, jehož součástí bylo povinné omezení plateb těm lékařům, kteří měli nejvyšší obrat, a dále systém reorganizace, na jehož základě měla být omezena činnost lékařů provozujících svou specializaci na částečný úvazek. Protože mnozí lékaři, kteří pracovali v nemocnici a vedle toho provozovali svou specializaci, byli kritizováni za zanedbávání práce v nemocnici, bylo přijato také rozhod-

nutí stanovující jednotný strop pro obrat lékařů provozujících specializaci na částečný úvazek. Tímto stropem bylo podle specializace buď 400.000 DKK nebo 500.000 DKK. Jeho překročení mělo pro lékaře za následek omezení plateb ze zdravotního pojištění. Systém reorganizace stanovil také kritéria, podle kterých bylo možno podle obratu v roce 1989 určit, zda je předmětná praxe vykonávána na plný nebo částečný úvazek. Podle bodu 6 dohody platilo následující: pokud obrat činil u první skupiny specializací od 400.000 do 500.000 DKK a u druhé skupiny od 500.000 do 600.000 DKK, byla praxe považována za provozovanou na plný úvazek (a omezující limit pro platby ze zdravotního pojištění by nebyl tudíž aplikován). Avšak v případě, že by lékař praxi splňující výše uvedené podmínky prodal, byla by považována za praxi provozovanou na částečný úvazek, na niž by se samozřejmě omezení plateb ze zdravotního pojištění vztahovalo. Došlo-li by však k prodeji ze zvláštních důvodů, jako např. nemoc, pro stanovení plateb by se posuzovaly obraty dosažené během předcházejících tří let.

Paní Jorgensen byla jako člen asociace výše popsanou dohodou vázána, přičemž se na její praxi vztahoval bod 6 dohody. Paní Jorgensen však napadla aplikaci schváleného systému s poukazem na to, že vždy pracovala na plný úvazek a skutečnost, že její obrat nebyl vyšší tak, aby se na ni bod 6 dohody nevztahoval, byla dána tím, že část svého času musela věnovat svým rodinným závazkům, když měla malé děti. Zároveň vznesla paní Jorgensen otázku ohledně kompenzace jakékoliv ztráty způsobené případným prodejem praxe. Její stížnosti byly ve správním řízení zamítnuty, proto se obrátila na soud s tím, aby rozhodl, že systém reorganizace obsažený v dohodě je plně nebo alespoň částečně neplatný a že práce paní Jorgensen musí být posuzována jako práce na plný úvazek i pro účely převedení její praxe na třetí stranu. Na svou podporu uvedla, že aplikace bodu 6 dohody je v rozporu s § 5 zákona o rovném zacházení mužů a žen ve vztahu k zaměstnání a mateřské dovolené⁷, který implementuje obě výše citované směrnice. Podle jejího názoru by toto opatření negativně ovlivnilo větší počet lékařek než lékařů, protože ženy se věnují výchově dětí častěji než muži a proto také dosahují nižšího obratu. Tvrdila, že z uvedených důvodů je systém reorganizace obsažený v dohodě nepřímou diskriminační a jako takový by měl být prohlášen za neplatný.

Dánský soud, který uvedený spor projednával, zastavil řízení a požádal Soudní dvůr o výklad čl. 3 odst. 1 směrnice č. 76/207/EHS⁸ a čl. 4 směrnice č. 86/613/EHS⁹. Předmětem žádosti o předběžné řízení byly tyto čtyři otázky:

1. Jak má být posuzována existence nepřímé diskriminace z důvodu pohlaví v případě rovného

zacházení podle výše uvedených směrnic? Má být, s ohledem na stávající judikaturu Soudního dvora týkající se rovných plateb, provedeno porovnání podmínek k výkonu povolání jednotlivě (jako v případě rovných plateb), nebo má být provedeno celkové posouzení všech okolních faktorů?

2. Je-li odpověď na první otázku kladná, lze posoudit, a do jaké míry, rozpočtovou přísnost, úspory a plánování lékařské praxe jako objektivní a relevantní ohledy pro akceptaci opatření, když je jím negativně ovlivněno více žen než mužů?
3. S ohledem na věk žalobkyně (rok narození 1939), může být přirovnána cena, kterou žalobkyně může získat při odevzdání své praxe v souvislosti s odchodem do důchodu, s penzijními úsporami zaměstnance?
4. Pokud ano, jak je ovlivněna odpověď na první otázku skutečností, že předmětná nevhoda pro ženy spočívá částečně v nižších odměnách, když je provoz praxe ukončen, a proto také v nižším penzijním pojištění, to vše s ohledem na rozhodnutí Soudního dvora ve věci *Grau-Hupka*¹⁰, v němž bylo uvedeno, že členské státy nejsou povinny zaručit výhody pro starobní důchodové pojištění osobám, které vychovávaly děti, nebo poskytovat výhody, došlo-li k přerušení zaměstnání z důvodu výchovy dětí?

Řešení

Pokud jde o odpověď na první otázku, žalobkyně a Komise požadovaly, aby každá podmínka byla posouzena jednotlivě, přičemž se odvolávaly na judikaturu Soudního dvora. Naproti tomu asociace a výbor argumentovaly, že posuzování rovného zacházení se naprosto liší od posuzování rovných plateb, jimiž se předmětná judikatura Soudního dvora zabývala. Podle jejich názoru řeší dohoda a v jejím rámci systém reorganizace problém týkající se veřejných fondů a opatření jsou založena na objektivních kritériích. Proto také nic nebrání celkovému posouzení jejich účinků.

Soudní dvůr konstatoval, že předmětná činnost spadá do působnosti směrnice č. 86/613/EHS, jejíž čl. 4 výslovně odkazuje na princip rovného zacházení, který je definován směrnicí č. 76/207/EHS (viz poznámky č. 8 a 9). Zároveň potvrdil, že závěry, které vyslovil ve vztahu k rovným platbám, je třeba aplikovat i v případě principu rovného zacházení. To znamená, že posouzení by mělo být provedeno jednotlivě pro každou podmínku činnosti, protože pokud by měl národní soud posuzovat všechny v úvahu připadající okolnosti jak pro muže tak pro ženy, bylo by toto soudní hodnocení velmi složité a v závěru by byly účinky principu rovného zacházení podstatně

omezeny¹¹. Dále odkázal na judikaturu, z níž vyplývá, že národní ustanovení vztahující se k platbám nebo požitkům ze sociálního zabezpečení, přístup k zaměstnání i pracovní podmínky nepřímo diskriminují ženy, jestliže působí v neprospěch většího počtu žen než mužů, pokud není tento nepoměr odůvodněn určitými objektivními okolnostmi, nezávislými na jakékoliv diskriminaci z důvodu pohlaví¹². A pro úplnost dodal, je-li existence nepřímé diskriminace napadena, je na zaměstnavateli nebo na osobě, která je autorem diskriminačního opatření, aby prokázali opak.

Následně Soudní dvůr všechny výše uvedené úvahy rozvinul, když řekl, že při aplikaci výše zmíněných pravidel pro posouzení diskriminace mohou být prvky a ustanovení regulující danou profesní činnost zohledněny jednotlivě pouze tehdy, je-li jejich oddělení možné a pokud ony samy představují specifická opatření založená na vlastních kritériích aplikace a pokud ovlivňují podstatný počet osob náležejících do dané kategorie. I zde se odvolal na starší judikaturu, konkrétně na rozhodnutí ve věci *Enderby*¹³. V něm již dříve stanovil, že statistické údaje mohou být platné tehdy, zahrnují-li dostatečný počet jednotlivců, neukazují-li pouze náhodné nebo krátkodobé jevy a jsou-li významné. V posuzovaném případě byl však počet dotčených osob malý – 22 osob, z toho 14 žen, z celkového počtu 1680, z toho 302 ženy. Proto Soudní dvůr naznačil určité pochybnosti o významu údajů v daném případě, nicméně uvedl, že je věcí národního soudu, aby určil, zda konkrétní ujednání a podmínky jejich aplikace ukazují existenci nepřímé diskriminace z důvodu pohlaví.

Konečná odpověď Soudního dvora na první otázku byla po předchozích úvahách následující: *pro určení existence nepřímé diskriminace z důvodu pohlaví, která se týká rovného zacházení, musí být obě výše uvedené směrnice vykládány tak, že vyžadují oddělené posouzení každé klíčové podmínky určující pro výkon profesní činnosti uvedené v dotčeném ustanovení (tj. bod 6 dohody), a to představují-li tyto klíčové podmínky specifická opatření založená na svých vlastních kritériích aplikace a ovlivňující značný počet osob náležejících do dané kategorie.* Vlastní posouzení bylo však ponecháno na národním soudu, který daný spor rozhodoval.

Protože odpověď na první otázku byla kladná, zabýval se Soudní dvůr otázkou druhou, jejímž cílem bylo určit, zda některé konkrétní podmínky lze chápat jako objektivní ohledy pro ospravedlnění existence opatření, která negativně ovlivňují větší počet žen než mužů.

Podle názoru žalobkyně nemohou být diskriminační opatření ospravedlněna rozpočtovými problémy, asociace a výbor tvrdily, že rozhodnutí náležejí do působnosti soudu. Komise k uvedené otázce uvedla, že všeobecné opatření spadající do oblasti sociální

politiky může ospravedlnit rozdíl v přístupu, nicméně toto se nevztahuje na rozpočtové problémy, pokud je jejich řešení cílem dotčeného opatření. Názor Komise potvrdil i Soudní dvůr a odkázal přitom na rozhodnutí ve věci *De Weerd and Others*¹⁴. Navíc Soudní dvůr uvedl, že pokud by platil opak, lišila by se aplikace principu rovného zacházení mužů a žen v čase i v místě, tj. v každém členském státě, a to podle okamžitého stavu veřejných financí. Soudní dvůr však zároveň ve svém rozhodnutí připomněl, že současné komunitární právo ponechává sociální politiku v působnosti členských států, které disponují ohledně opatření sociální politiky i podrobných ujednání k jejich implementaci rozumnou mírou diskreční pravomoci. Pokud tato opatření splňují legitimní cíle sociální politiky, jsou vhodné a přiměřené k dosažení stanovených cílů, nelze je považovat za odporující principu rovného zacházení.

Tak zněla i konečná odpověď na druhou otázku, která mu byla položena dánským soudem: *řešení rozpočtových problémů nemůže samo o sobě ospravedlnit diskriminaci z důvodu pohlaví. Nicméně opatření směřující k zajištění zdravého vedení veřejných financí pro specializovanou lékařskou péči a přístupu občanů k této péči mohou být ospravedlněna, pokud splňují legitimní cíle sociální politiky a jsou vhodné a nutné k dosažení těchto cílů.*

Třetí otázkou usiloval dánský soud o odpověď na to, zda cenu, kterou může lékař získat prodejem své praxe, dosáhne-li důchodového věku a do důchodu skutečně odchází, lze považovat za rovnocennou penzi, kterou získá zaměstnanec.

Podle žalobkyně i Komise tomu tak není, asociace a výbor tvrdily opak. Soudní dvůr se touto otázkou zabýval pouze velmi stručně. Z jeho konstatování mimo jiné vyplynulo, že odměna za převedení praxe nemůže být za žádných okolností považována za ekvivalent důchodu, protože je založena na řadě nehmotných prvků. Převedení praxe není nutné spojeno s věkem převodce a může nastat kdykoliv, zatímco důchod lze obdržet až po dosažení stanoveného věku a při splnění dalších podmínek, jako např. výkon práce po určité době a placení příspěvků. Navíc tím, kdo platí cenu za převod, je osoba přebírající praxi a nikoliv ti, kdo obvykle byli zdrojem lékařských příjmů, a to ať už šlo o pacienty, stát nebo zdravotní pojišťovny. *Proto byla odpověď Soudního dvora na tuto otázku záporná a již se nemusel zabývat odpovědí na poslední čtvrtou otázku.*

Závěr

Výše komentované rozhodnutí ukazuje, že rovnému postavení mužů a žen je na komunitární úrovni věnována značná pozornost. S ohledem na stáří dotčených směrnic i starší známou judikaturu Soudního dvora

(srov. například rozhodnutí ve věci *Von Colson*¹⁵, *Marshall*¹⁶, aj.) lze dokonce říci, že zajištění rovnoprávnosti mezi oběma pohlavími je Evropskou unií sledováno od počátků jejího vzniku.

V tomto rozhodnutí stejně jako v předchozím vyšel Soudní dvůr při výkladu konkrétní normy komunitárního práva nejen z této normy samotné, ale i z obecných principů a ze systému úpravy sociálního zabezpečení na úrovni Evropské unie. Při formulaci první i druhé odpovědi se omezil pouze na výklad dotčeného předpisu v mezích položeného dotazu a při zohlednění dalších principů a starší judikatury poskytl národnímu soudu návod, jak při rozhodnutí v dané věci postupovat. U první odpovědi dokonce výslovně uvedl, že posouzení provedené se zohledněním jeho závěrů je plně v působnosti národního soudu. Nicméně výklad principu rovnosti obou pohlaví a potvrzení zákazu jakékoliv formy diskriminace mezi nimi řadí toto rozhodnutí do dlouhého seznamu případů, v nichž se uvedenou problematikou zabýval.

- 1) OJ 1968 L 257
- 2) *Nizozemí v. Reed*, C-59/85, [1986], ECR 1283
- 3) *Singh*, C-370/90, [1992], ECR I-4265
- 4) Článek 7 nařízení stanoví: „(1) Pracující, který je státním příslušníkem členského státu, nesmí mít na území jiného členského státu odlišné zacházení od jeho státních příslušníků z důvodu národnosti, jde-li o jakékoli podmínky zaměstnání a práci, zejm. odměny, výpověď, a v případě nezaměstnanosti, jeho opětovné dosažení nebo zaměstnání. (2) Požívá stejné sociální i daňové výhody, jako státní příslušníci.“
- 5) OJ 1976 L 39
- 6) OJ 1986 L 359
- 7) Paragraf 5 odst. 1 zákona stanoví: „Povinnost poskytnout rovné zacházení se vztahuje také na jakoukoliv osobu, která zavede opatření a přijme rozhodnutí týkající se přístupu k nezávislým povoláním. Vztahuje se rovněž na vytvoření, změnu nebo rozšíření podniku nebo zahájení nebo rozšíření jiné formy nezávislé činnosti, včetně jejího financování.“
- 8) Článek 3 odst. 1 směrnice č. 76/207/EHS stanoví: „Aplikace principu rovného zacházení znamená, že nebude existovat žádná forma diskriminace z důvodu pohlaví, včetně výběru kritérií pro přístup ke všem povoláním i funkcím ve všech sektorech nebo oborech činnosti a na všech stupních zaměstnanecké hierarchie.“
- 9) Článek 4 směrnice č. 86/613/EHS stanoví: „Pokud jde o osoby samostatně výdělečně činné přijmou členské státy opatření k odstranění všech ustanovení, která jsou v rozporu s principem rovného zacházení definovaného ve směrnici č. 76/207/EHS, zejm. ve vztahu k zahájení, vybavení a rozšíření podniku nebo zahájení nebo rozšíření jakékoliv jiné formy samostatně výdělečné činnosti včetně financí.“
- 10) *Grau-Hupka*, C-297/93, [1994], ECR I-5535
- 11) Srov. např. rozhodnutí Soudního dvora ve věci *Barber*, C-262/88, [1990], ECR I-1889
- 12) Srov. např. rozhodnutí Soudního dvora ve věci *Kirsammer-Hack v. Sidal*, C-189/91, [1993], ECR I-6185
- 13) *Enderby*, C-127/92, [1993], ECR I-5535
- 14) *De Weerd and Others*, C-343/92, [1994], ECR I-571
- 15) *Sabine von Colson and Elisabeth Kamann v Land Nordrhein-Westfalen*, C-14/83, [1984], ECR 1891
- 16) *M. H. Marshall v. Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority*, C-152/84, [1986], ECR 723

Ve dnech 18. 4. až 21. 4. 2001 se konala na Právnické fakultě Masarykovy Univerzity konference „Obchodní právo před branami EU“. Prvořadým cílem této konference bylo seznámit odbornou veřejnost a studenty právnických fakult (nejen) z České republiky s hlavními změnami, které přinesla novela Obchodního zákoníku publikovaná pod č. 370/2000.

EMP uveřejňuje některé z témat příspěvků, které zazněly na konferenci a byly publikovány ve sborníku. Jako první je uveden příspěvek doc. Eliáše, který se zabývá nejdůležitějšími aspekty normativních změn u akciových společnostech, které jako obchodní společnosti představují nejčastějšího adresáta novely.

Na tento obecný úvod již navazují příspěvky, které se zabírají detailními úpravami, přičemž některé z nich jsou upraveny v českém právním řádu explicitně poprvé. Sem patří zejména příspěvek o srovnávací reklamě Mgr. Kotáška a stať prof. Bejčka o ovládací smlouvě. Úpravu fúzí, která nazvala novelou velkého nárůstu, rozebírá příspěvek JUDr. Havla. Smlouvu o nájmu podniku, tedy rovněž nový legální pojem, zpracoval Mgr. Tobeš. Povinnostem statutárních orgánů a jejich členů při vyhlášení konkurzu se věnovala ve svém vystoupení Mgr. Prudilová Koníčková. Posledním příspěvkem je stať doc. Pokorné o změnách v povinné nabídce ke koupi akcií.

Akciové společnosti po novele obchodního zákoníku

Doc. Dr. JUDr. Karel Eliáš

I. Úvodem

Tzv. „velká“ novela obchodního zákoníku, která byla vloni publikována pod č. 370/2000 Sb., podstatnou měrou zasáhla právě dosavadní úpravu akciových společností. Především se zřetelem k nim se také (tehdy ještě Tošovského) vláda k přípravě novely zákoníku odhodlávala. Paragrafové znění novely však již bylo vypracováno za vlády sociálních demokratů. Hlavním úkolem novely bylo zajistit plnou kompatibilitu našeho obchodního práva s evropskými směrnicemi. I to je moment, který o úrovni našeho zákonodárství leccos vypovídá, protože již novela zá-

konfiku č. 142/1996 Sb., označovaná svého času halasně za novelu harmonizační, měla tuto kompatibilitu zajistit. Ale jak bylo trefně poznamenáno, šlo sice o krok směrem k moderní Evropě, ale krok nevelký a nepevný.¹ Bylo tudíž nutné učinit jej znovu a co možná méně váhavěji.

Prvním úkolem reformy obchodního práva (a v rámci toho také reformy zákonné úpravy akciových společností) byla tedy harmonizace. V oblasti práva společností ES se této problematice týkají První, Druhá, Třetí, Šestá, Jedenáctá a Dvanáctá směrnice, s nimiž bylo plně kompatibilitu dosaženo. (Nelze však pominout, že k právu společností mají vztah také směrnice Čtvrtá, Sedmá a Osmá, týkající se účetních závěrek, které ovšem nelze převzít obchodním zákoníkem, ale novelou zákona o účetnictví.) Zároveň bylo přihlédnuto k třem směrnici dosud neschváleným, existujícím však v návrzích (jde o návrhy Páté, Třinácté a Čtrnácté směrnice, jež se rovněž týkají akciových společností).

Novela však nesledovala jen harmonizační cíl. Vzala si za úkol také v určitých směrech racionalizovat dosavadní obchodní právo. Co se týká akciových společností, jde zejména o zvýšení transparentnosti právních poměrů v nich s cílem zesílit ochranu akcionářů, zejména menšinových, před zneužívajícími praktikami většinových akcionářů a podnikového managementu, na druhé straně však i ochranu společnosti a akciové majority před zneužíváním práv minoritou. Tak se již v obecných ustanoveních o obchodních společnostech objevil novelou formulovaný § 56a zakazující *abusus iuris* zneužitím většiny stejně jako menšiny hlasů, a krom toho i jakékoli zneužívající jednání sledující znevýhodnění některého ze společníků.

Třetí významný cíl, který si novelační práce kladly za úkol naplnit, spočíval ve snaze odstranit ve stávající podobě zákona nejasné a nepřesné formulace se záměrem zvýraznit jeho srozumitelnost.

Nelze odpovědně tvrdit, že by se tyto tři hlavní směry zdařilo ideálně naplnit. Naopak, někde novelační ideály při realizaci uvázly na půli cesty a někdy se realizační snahy vydávaly, byť s bohulibým úmyslem, cestou docela špatnou.

Lze říci, že nejlepší výsledky byly dosaženy při harmonizaci. Dnes je tedy možné již vážně tvrdit, že naše akciové právo je kompatibilní s úpravou ES. Problémy spíš vznikají v souvislosti se zvláštním jevem, který lze vysvětlit jak premiantskými snahami českého zákonodárce přetrumfnout evropský vzor, tak i jeho leností zohledňovat ty výjimky z pravidel, které příslušné směrnice aprobují. Ať tak či onak, výsledek